

‘Liefste, wij zijn op reis...’

Jacqueline Quarles van Ufford

‘Liefste, wij zijn op reis...’

Op zoek naar Sam van Voerst van Lynden

WALBURG PERS

Deze uitgave kwam tot stand mede dankzij financiële steun van de Stichting Fonds A.H. Martens van Sevenhoven, de Stichting Edwina van Heek, het Prins Bernhard Cultuurfonds Overijssel en de Stichting Fondsenwerving Militaire Oorlogs- en dienstslachtoffers en aanverwante doeleinden (S.F.M.O.)

© 2005 Jacqueline Quarles van Ufford, p/a Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen

www.walburgpers.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voorzover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16b Auteurswet 1912 juncto het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351 zoals gewijzigd bij Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 882, 1180 AW Amstelveen). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

Zoveel mogelijk is getracht de eventuele rechthebbenden van de afbeeldingen te achterhalen. Rechthebbenden die in dit verband niet zijn benaderd wordt verzocht zich met de uitgever in verbinding te stellen.

Omslagontwerp: Marjo Starink, Amsterdam
Binnenwerk: Perfect Service, Schoonhoven

ISBN 90.5730.364.7

Inhoudsopgave

Woord vooraf 7

1. 'Schaduwen aan de horizon' 11
2. 'Kalm blijven onder alle omstandigheden' 27
3. 'Zo doen we maar net of er geen oorlog is' 59
4. 'Inspanning, tact en handigheid' 83
5. 'Vuur van de hemel' 111
6. 'In zuidelijke richting' 141
7. 'Alleen jubelen is niet mogelijk' 177
8. 'Welk scenario ook' 225

Verantwoording en dankwoord 267

Geraadpleegde bronnen 277

Persoonsnamen 283

Woord vooraf

‘Ik heb zulke mooie herinneringen,’ zegt mijn grootmoeder. ‘Aan de reizen die ik heb gemaakt, de landen die ik heb gezien. Ik zou ze eigenlijk moeten schilderen.’ Maar bij nader inzien lijkt haar dit te vermoeiend. Dat is niet vreemd, want ze is ernstig ziek.

‘Zie je daar die kraaien?’ vraagt ze en wijst naar het raam. ‘Eentje is gewond aan zijn vleugel. De gezonde kraaien vliegen om hem heen. Ze steunen hem met hun vleugels. Zo vliegen ze voorzichtig naar beneden toe.’

‘Dit is zoiets bijzonders,’ vervolgt ze na een korte stilte. ‘Hier zouden ze onderzoek naar moeten doen in Wageningen.’ Bij het afscheid houdt ze mijn hand heel lang en stevig vast. Ik trek hem uiteindelijk zelf los. ‘Het is zo jammer, dat ik niet weet hoe het verder gaat,’ zegt ze tegen mijn tante die mij komt aflossen van het ziekbed. ‘De kleinkinderen zijn als een boek. Je bent er net in begonnen en nu weet je niet hoe het afloopt.’

Ze weet ook niet hoe het is afgelopen met haar echtgenoot Sam. Ik ken hem slechts uit haar verhaaltjes voor het slapen gaan. Gezeten op de rand van mijn bed vertelt ze over mijn grootvader tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Overdag toont ze schuilplaatsen van onderduikers die nog steeds intact zijn – voor ons als kleinkinderen dankbare plaatsen om verstopper te spelen. ’s Avonds vertelt ze hoe grootvader Sam een Franse piloot naar de Belgische grens brengt. Tegen een Duitser, die hem aanhoudt, zegt hij dat zijn passagier een besmettelijke ziekte heeft. Ze kunnen ongehinderd verder gaan.

Meestal hebben haar verhalen een open eind. Of mijn grootvader nog leeft, weet ze niet. ‘Misschien komt hij nog eens terug, heeft hij zijn geheugen verloren en woont hij in Rusland.’

Zelfs na haar overlijden betrap ik mijzelf op een kinderlijk geloof in deze mogelijkheid. Hoewel mijn grootvader inmiddels over de honderd zou zijn, leeft hij in mijn verbeelding met geheugenverlies in Rusland.

‘Doe je nog moeite me met een ‘offer’ voor Duits Rode Kruis vrij te krijgen?’ lees ik op een snippertje papier. Het zat opgerold in een Chinees vaasje dat ik van mijn grootmoeder heb geërfd. ‘Denk dan aan zware hypotheek op De Scheere,’ gaat het briefje verder.

Kort voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog zijn mijn grootouders op het landgoed De Groote Scheere in Overijssel gaan wonen. Mijn grootvader, gearresteerd in het laatste oorlogsjaar, heeft dit briefje geschreven. Hij hoopt uit de gevangenis te worden vrijgekocht, desnoods met een hypotheek op De Scheere.

‘Liefste, wij zijn op reis,’ schrijft hij op een tweede snippertje papier. ‘Waarschijnlijk naar Duitsland.’ Voorzien van naam en adres heeft hij het uit de trein weten te smokkelen. ‘We zijn zoveel samen op reis geweest. Ook nu ga je in gedachten met mij mee. Dank voor alles wat je voor mij deed. Spoedig zien wij elkaar weer.’

‘Waar is hij eigenlijk voor het laatst gezien?’ vraag ik mijn moeder een paar jaar later. Ze toont me rapporten van het Rode Kruis en andere zoekinstanties. Al gauw ben ik verdiept in brieven van ex-gevangenen van Duitse concentratiekampen.

‘Wat zijn lotgevallen betreft weet ik evenveel als uzelf,’ schrijft een dominee in 1945 aan mijn grootmoeder. ‘Waarheen dit kleine transport ging, weten wij niet. Wij hebben er na vertrek van uw man veel over gesproken. Maar niemand van ons wist daar iets van.’

Ook haalt mijn moeder brieven te voorschijn die mijn grootouders elkaar schreven. Zij geven een beeld van de tijd waarin zij leefden en hoe ze met elkaar omgingen. De huizen waarin ze woonden, de dieren, hun kinderen, familie en vrienden.

Misschien kan ik beter begrijpen wat er met mijn grootvader is gebeurd, wanneer ik hem leer kennen. Vluchtig blader ik door brieven van mijn grootouders rond hun verlovingstijd. Om greep te

krijgen op de informatie, voer ik fragmenten op mijn computer in.

Iedere keer als ik denk het verhaal compleet te hebben, haalt mijn moeder nieuwe gegevens te voorschijn: brieven van familie en vrienden, dagboekjes, agenda's en notitieboekjes. Alles is door mijn grootmoeder en nu door mijn moeder en haar jongere zusters zorgvuldig bewaard.

Het blijkt het begin te zijn van een omvangrijk project, dat uitmondt in dit verhaal. Het is voor een groot deel geschreven door mijn grootmoeder en haar medecorrespondenten. Ik laat hen zoveel mogelijk aan het woord. Zij vertellen over hun leven met mijn grootvader en later zonder hem. Zelf geef ik waar nodig verduidelijking.